

Znovuzrodenie kresťanstva?

O kríze nášho — európskeho, kresťanského — západu, dnes hovorí kde kto, napr. i ja som sa ju pokúsil analyzovať⁹. O súmraku či dokonca zániku však možno hovoriť iba v tom zmysle v akom kresťanstvo ako náboženstvo bolo kultúrnym a do značnej miery i politickým určovateľom Európy (a odvodených kultúr na austrálskom a dvoch amerických kontinentoch) s čím súviselo i to, že v ostatnom svete mohlo existovať iba ako export zo západu. Oboje patrí minulosti, o tom už nemožno dnes pochybovať, aj pápež hovorí iba o kresťanských *koreňoch* Európy a aj to sa mnohým neľúbi.

Napriek tomu, pre generáciu odchovanú na európskych kresťanských, napríklad liturgických, tradíciách ale aj zvyklú na rôzne pre našu civilizáciu uspôsobené interpretácie Kristovho posolstva je toto niekedy naozaj bolestivé. Na úrovni jednotlivca sa to prejavuje psychologicky — zneistenie až strata viery či jej degenerácia do rôznych sektárskych, esoterických foriem. Na úrovni spoločnosti ide o stratu prestížneho postavenia kresťanských cirkví a to nielen politického (to by nebola taká škoda) ale aj ako strážkyň morálneho štandardu a súdržnosti spoločnosti.

Domnievam sa však, že to je kríza, ktorou musíme prejsť všetci Európania, jednotlivci i národy, aby sa kresťanstvo mohlo vymaniť či vyliahnuť zo svojej úzkej európskej ulity v ktorej dozrievalo po necelé dve tisícročia, keď Západ¹⁰ predstavoval viac-menej jediná „civilizovanú“ kultúru. Tak si to o sebe mysleli naši predchodcovia a z retrospektívy pre to musíme mať pochopenie.

Táto rodiaca sa duchovne i kultúrne premostovacia funkcia kresťanstva sa stala obzvlášť relevantná napríklad v kontroverziách okolo nedávnej irackej vojny, keď do sporu — kde išlo o všeličo, ale po náboženskej stránke to bol najskôr spor medzi nasledovníkmi Starého zákona a Koránu — bolo vtáňované kresťanstvo a to dosť nešťastne aj samotným prezidentom Bushom. Vtedy si každý premýšľajúci kresťan, a predovšetkým sám rímsky pápež, uvedomil nebezpečie aktívnej účasti kresťanstva na kultúrnych či civilizačných (huntingtonovských) zrážkach, akoby sa nebolo nič priučilo zo svojich križiackych vojen z minulosti. Veru, keď dnes na Blízkom východe dve strany chcú násilím oslobodzovať či brániť svoju „Svätú zem“, stoja už kresťania *nad* obidvoma, hoci ide aj o ich Svätú zem.

Lebo nielen čo sa týka Blízkeho východu, ale aj v celosvetovom meradle si kresťanské cirkve, a azda predovšetkým katolícka, musia uvedomiť, že stoja nad kultúrami či civilizáciami, že príkaz „idte a učte všetky národy“ už nemožno interpretovať ako export kresťanstva zabaleného do temer dvatisícročného európskeho rúcha, hoci ako nám toto rúcho je drahé a často ho ťažko vieme odlíšiť od duchovnej podstaty, ktorú zaodieva. Možných inkulturácií kompatibilných s Kristovým učením je veľa, nie iba európska.

Pravda, poznať kde je rozdiel medzi podstatou, bez ktorej by kresťanstvo nebolo kresťanstvom, a inkulturáciou preodetým nepodstatným, často nie je ľahké, a je vecou teológov a cirkevných vedúcej aby si nad tým lámali hlavu. Človeka ale napadne, že niektorí cirkevní predstavitelia majú problémy s kresťanstvom odpútaným od svojej európskej pupočnej šnúry — kam patrilo nie iba stredoveké myslenie, ale aj filozofické škriepky s Osvietenstvom či modernou — podobne ako ich prechodcovia mali problémy s uznaním, že Katolícka cirkev môže fungovať i bez rozľahlého pápežského štátu.

Kde by dnes napríklad mohlo byť kresťanstvo v Číne keby Rím, ktorý vtedy nemal zmysel pre neeurópsku inkulturáciu, nebol zabrzdil úspešne sa rozbehnuvšiu misionársku prácu jezuitu *Matteo Ricciho* v 16. storočí. Tento príklad, pravda, nesvedčí o tom, že by sa nemali vyvážať európske vedecké technologické a iné myšlienkové vymoženosti — dnes vieme, že sa to úspešne dialo a deje — nemalo sa to ale diať pod rúškom evanjelizácie, ako nedeliteľná súčasť kresťanstva. Práve príklad Číny toto dobre ilustruje: najprv priviezli z Európy komunizmus (vari ako hnojivo pre budúce plodnejšie importy), teraz v rámci globalizácie vo veľkom privádzajú technické a iné plody západného myslenia a kresťan môže iba dúfať, že v treťom štádiu prídu na radu i kresťanské hodnoty a svetonázor. To bude v čase keď už rozumnej inkulturácii nebude nik brániť. Veď v absolútnych počtoch je už dnes v Číne viac katolíkov navštevujúcich pravidelne kostol, ako v celom Nemecku. A z vlastnej skúsenosti môžem hovoriť o niekedy až dojemnej nábožnosti katolíkov z juhovýchodnej Ázie, väčšinou vzdelaných, aj keď v celkovom obyvateľstve patria, s výnimkou Južnej Kórey a Filipín, k nepatrnej menšine.

Napriek tomuto je pre západného kresťana ťažké vyčleniť akési abstraktné, na inkulturácii nezávislé jadro kresťanstva zo svojej celkovej kultúrnej identity. Niečo ako pre obyčajného smrteľníka je ťažké si uvedomovať vo svojom každodennom styku s fyzikálnou realitou jej zákony písané vo formulách a rovniciach čistej matema-

⁹ Pozri predchádzajúcu úvahu, alebo *V zajatí negativizmu a relativizmu*, na <http://gvirsik.bei.t-online.de>.

¹⁰ veľké počiatočné písmeno má naznačiť, že ide o kultúrnu a nie geografickú či politickú oblasť.

tiky, ktorej pravidlá samy o sebe sú na tejto realite nezávislé. Lebo niečo z toho, v čom žili naši otcovia odchádza — v dôsledku spohanšenia Západu a všeobecnej globalizácie — aj keď musíme veriť, že kresťanské jadro Západu znovu ožije na vyššej, globálnejšej, úrovni.

V istom zmysle je naša situácia nie nepodobná situácii keď "civilizovaný" Rím sa v dobe svojho súmraku musel otvoriť či podriaďiť "barbarom". Vari najvýznamnejší súčasník tej doby, Sv. Augustín, nie nadarmo nazývaný aj špekulatívnym mystikom, nám v mnohom môže poslúžiť svojím odkazom. On, hoci kultúrne príslušník rozkladajúceho sa Ríma, nenariekal s civilizovanými pohani nad jeho zánikom, ale ani škodoradostne nejasal s novými barbarmi. Jeho nostalgia za starým a obavy z nového boli akoby posvätené jeho kresťanstvom: *nostalgia sa stala úctou k tradícii a obavy sa stali nádejou.*

Sv. Augustin bol aktívnym svedkom doby, keď kresťanstvo bolo "pozdvihnuté", zachované, aby nezaniklo so starým Rómom, ale mohlo posvätiť túto ešte len rodiacu sa civilizáciu, hociako bola pre kultúrneho Rímana nepríjemná cena, ktorú za to bolo treba platiť barbarom. My však, domnievam sa, nie sme svedkami *zániku* starého západného sveta a zrodu nejakej jeho alternatívy, ale skôr svedkami syntézy toho čo svetu dal a ešte môže dať Západ — individualistické sklony a racionálne myslenie ktoré viedlo k vedecko-technickým vymoženostiam až po počítače umožňujúce či vyžadujúce informačnú globalizáciu — a toho čo mu dáva ostatný svet, ktorý s istým zjednodušením možno nazvať kultúrnym Východom — predovšetkým vitalitu, vrátane demografickej, sklony viac komunitárne, citovejšie myslenie a zmysel pre detail¹¹. Pravda, toto rozlišovanie je veľmi hrubé, ide skôr o kultúrne navzájom sa dopĺňujúce póly (niečo ako póly magnetu, ktoré od seba nemožno mechanicky oddeliť) než o striktné delenie sveta na dva tábory. V tomto zmysle možno vidieť Západ ako *yang* a Východ ako *yin* svetovej kultúrnej sféry, aby som použil zaužívané čínske pojmy.

Som si vedomý, že obyčajne sa hlavný kultúrny problém globalizácie a revitalizácie nevidí ako *snúbenie* Západu a Východu; a som si vedomý aj toho, že moje zjednodušené videnie partnera nášho Západu vo východnej a juhovýchodnej Ázii je diktované osobným vkusom a zážitkami. Napriek tomu som ale presvedčený, že riešenie západnej krízy nemožno vidieť v nejakej, z kresťanského

¹¹ Toto civilizačné delenie možno, aplikovať na dvoch úrovniach: na tej kde svet Islamu patrí ešte k Západu, predovšetkým pre monoteistický základ jeho kultúry, a na tej, kde svet Islamu už rátame k nekresťanskému Východu.

Ústredným svetovým problémom je problém myslenia a jeho ohnisko, ako predtým, neleží na Východe ale uprostred Západu. Aj keď západná myseľ trpí paralýzou, ktorá v konce konce sídli v duchu či vôli, problém treba vyriešiť v intelektuálnej oblasti. ... Krajiny mimo Západ vždy reagovali na doktrínárne inovácie zo Západu a môžu tak urobiť zasa.

[Donal W. Treadgold, *The West in Russia and China*, Vol. II, CPU 1973, str. 178]

Napriek drasticky zmeneným medzinárodným podmienkam od čias keď tieto riadky boli napísané, môžu sa zasa ukázať ako platné.

ťanského hladiska *neautentickej* alternatíve toho, čo sme zdedili po svojich predkoch, ako si to predstavujú rôznych odtieňov revolucionári a búratelia tradícií a kultúrneho odkazu Európy. Treba ju hľadať v syntéze toho, čo je *autentické* v našom deičtve — a sem patrí nielen kresťanské náboženstvo, ale aj od neho odvodené myšlienkové systémy, i tie, ktoré sa už k svojim koreňom nechcú hlásiť — s tým, čo je autentické vo svete Orientu s jeho partísicročnou kultúrnou a civilizačnou tradíciou, ktorá našu môže dopĺňovať. Napriek tomu, či práve preto, že sa na ňu donedávna "díval Boh svojou pre nás odvrátenou, pasívnou tvárou Tao."

Podobne ako v symbolizme *yang-yin* možno náš Západ vidieť ako *Adama* a Východ ako *Evu* v Imre Madácsovej *Tragédii človeka*. Táto má ku koncu dialog, kde Adam pomýšľal na sebevraždu:

ADAM (k Eve): Prečo si mi stále v päťach?
Prečo musíš slediť za každým mojim krokom?
Muž, ktorý je pánom sveta,
Má aj iné starosti, než plané milkovanie ...
Prečo si ešte chvíľu nespala?
Takto iba ťažšia bude obeť,
Ktorú musím priniesť pre budúcnosť.

EVA: ... lebo je zaistené,
čo doteraz bolo v pochybnostiach: budúcnosť.

ADAM: Čo tým chceš povedať?

EVA: ... ach Adam, cítim, že budem matkou!

ADAM (na kolenách): Zvíťazil si Pane.
Tu v prachu som.
Márny boj bez Teba, proti Tebe ...

Áno, netreba nám zúfať, lebo o budúcnosť sa západný človek už postaral bez toho, aby si to uvedomoval, aj keď toto tehotenstvo potrvá desaťročia a možno i viac.